

Meta-Analysis of the Relationship between Self-Esteem and Academic Achievement

Zahra Golizadeh

Ph.D. Student in Educational Psychology, Shahid Madani University, Tabriz, Iran. E-mail: zahragolizade.mit.edu@gmail.com

Leila Mirzaei *

Corresponding Author, M.A. in Educational Psychology, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran. E-mail: leila.mirzaee.10@gmail.com

Mahboubeh Mirzaei

M.A. in Curriculum Planning, Shiraz University, Shiraz, Iran. E-mail: mahbobmirzaei1@gmail.com

Abstract

Self-esteem is one of the important characteristics of a person's personality, which plays an important role in his success in personal and social life. Self-esteem helps a person strive for success with more enthusiasm and motivation and be positive and optimistic about the future. The present research was conducted by meta-analysis method and by combining the research on the relationship between self-esteem and academic progress. The statistical population of the present meta-analysis of the available research is related to self-esteem and academic progress in the available computer databases in Iran, such as the Academic Jihad Scientific Database (SID), the Information Bank of the country's publications (Magiran), the database of Noor specialized magazines (NoorMagz) from 1386 to 1400 as well as foreign scientific databases Science Direct, PubMed and Google Scholar that were published in the years from 2000 to 2021. Based on the inclusion and exclusion criteria for primary research and sensitivity analysis, 57 effect sizes out of 64 studies were examined by CMA software. The results of this research showed that the effect size of the random model summary was equal to 0.333, which is statistically significant and indicates a positive relationship between self-esteem and academic achievement. As a result, paying attention to learners' self-esteem and formal education in educational environments is a necessity that should be considered more and more.

Keywords: Academic Achievement, Meta-analysis, Self-esteem

Cite this Article: Gholizade, Z., Mirzaei, L., & Mirzaei, M. (2024). Meta-Analysis of the Relationship between Self-Esteem and Academic Achievement. *Educational Psychology*, 19(70), 200-226. <https://doi.org/10.22054/jep.2024.72276.3790>

© 2016 by Allameh Tabataba'i University Press
Publisher: Allameh Tabataba'i University Press
DOI: <https://doi.org/10.22054/jep.2024.72276.3790>

1. Introduction

Students in every society are considered the effective and future-shaping stratum of every country, which occupies a significant portion of planning and budgeting, and their academic progress plays an important and crucial role in achieving subsequent successes; therefore, identifying the factors affecting students' academic progress and paying attention to them is an important step towards sustainable development (Steeves et al., 2021). For this reason, researchers state that the most prominent task that every educational system must perform is the academic progress of learners (Carey & Shulensson, 1988). The term "academic progress" refers to the learned or acquired ability resulting from the courses offered or the learned or acquired ability in academic subjects, which is measured by various methods (Seif, 1400 [2021]). In general, the term "academic progress" means the amount of academic learning of the individual, so that they can be studied in the general category of factors related to individual differences and factors related to the school and the education system (Tamnaie-Far & Gandomi, 1390 [2011]). On the other hand, most educators believe that self-esteem is necessary for students to take risks in their learning, grow after difficulties, and develop a high perception of competence in specific academic subjects (Han et al., 2020). Self-esteem is also a key intrapersonal variable that affects various life outcomes, including academic achievement, and is one of the most important factors in the development of talent and creativity, which has attracted the attention of many psychologists and researchers in recent decades (Owens, Robins, 2014). Self-esteem is defined as a general self-evaluation that represents an individual's belief in their competence, meaningfulness, success, and worthiness (Pereira, 2021).

However, given the small number of these articles and the focus on research conducted within Iran, we decided to review all Iranian and foreign articles published in the last two decades to increase the sample size of this research and focus on foreign research. By combining foreign and domestic articles, we can more accurately evaluate the relationship between the two variables of self-esteem and academic achievement. In this regard, the present research intends to answer the question: Based on the above results, how strong is the relationship between the variable of self-esteem and academic achievement?

2. Methodology

In this study, the meta-analysis method was used. After reviewing the research on the relationship between self-esteem and academic achievement, the necessary information for calculating the effect size was extracted. Given that the present meta-analysis included primary studies using the correlational research method, the Pearson correlation coefficient was used as the r index.

3. Results

To review and analyze the data extracted from the primary studies, the effect size was calculated for each study. However, in some studies, multiple effect sizes were calculated due to the presence of moderator variables. The combined effect size was also calculated using both the fixed-effects and random-effects models. Additionally, the funnel plot, sensitivity analysis, homogeneity test, I-squared statistic, the fail-safe N , and meta-regression were used. The CMA software version 2 was used to calculate the effect sizes and for the subsequent statistical analyses related to the aggregation of the results.

The results show that the amount of heterogeneity between the three groups of primary studies based on the sampling method is 227.185. Therefore, the sampling method can be a source of some heterogeneity in the effect sizes.

Table 1.

The combined effect size of the random effects model for the relationship between self-esteem and academic achievement based on Iranian and foreign studies

Variable levels	Number of studies	Effect size	95% confidence intervals		Z value	Significance
			Lower bound	Upper bound		
Iranian studies	22	0.290	0.285	0.422	5.45	0.001
Foreign studies	35	0.359	0.189	0.384	8.84	0.001

As can be observed, the combined effect size of the random effects model for the Iranian studies that have examined the relationship between self-esteem and academic achievement is 0.290.

4. Discussion

This meta-analysis was conducted to integrate the research done on the relationship between self-esteem and academic achievement over the past two decades, both inside and outside the country. The results of combining the effect sizes of the initial studies showed that self-esteem has a positive and significant relationship with the academic achievement of learners. In this way, the summary effect size of the random effects model was 0.333, which was statistically significant and, according to Cohen's criterion (1977), was considered a medium effect size. This finding is almost consistent with the research of Enayati and Homayouni (2017) and Seyyed Mirzaie et al. (2019). Enayati and Homayouni and Mirzaie also reported a relatively medium summary effect size for the relationship between self-esteem and academic achievement. Additionally, the studies by Hassanzadeh and Imanifar (2019), Baybangar (2005), Darayi (2017), Khosropour and Nekouie (2014), Shokunia et al. (2015), Najmi and Feizi (2015), and Hosseini Nasab and Vejdanparast (2012) reported a positive and significant relationship between self-esteem and academic achievement. To explain this relationship, it can be said that academic achievement and self-esteem have a reciprocal relationship, meaning that having self-esteem leads to academic achievement, because self-confidence and a positive self-perception affect learning and create a positive attitude towards education, which in turn leads to academic achievement. On the other hand, academic success leads to an increase in self-esteem. In general, it can be said that human progress in any field gaining experience, and improving self-confidence lead to individual satisfaction. According to the studies conducted, conditions should be created in schools and universities so that students are in the most desirable and complete conditions in terms of individual and environmental factors affecting their studies.

فرا تحلیل بررسی رابطه بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی

زهرا گلی زاده

دانشجوی دکتری رشته روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه شهید مدنی، تبریز، ایران.

رایانامه: Zahragolizade.mit.edu@gmail.com

لیلا میرزائی *

نویسنده مسئول، کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد

مرودشت، مرودشت، ایران. رایانامه: Leila.mirzaee.10@gmail.com

محبوبه میرزائی

کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. رایانامه:

mahbobmirzaei1@gmail.com

چکیده

عزت نفس یکی از ویژگی‌های مهم شخصیتی فرد است که نقش مهمی در موفقیت او در زندگی فردی و اجتماعی دارد. برخورداری از عزت نفس به فرد کمک می‌کند تا با شوق و انگیزه بیشتری برای موفقیت تلاش کند و نسبت به آینده مثبت اندیش و خوش‌بین باشد. پژوهش حاضر به روش فرا تحلیل و با ترکیب پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه‌ی رابطه عزت نفس و پیشرفت تحصیلی انجام شده است. جامعه آماری فرا تحلیل حاضر پژوهش‌های در دسترس در رابطه با عزت نفس و پیشرفت تحصیلی در بانک‌های اطلاعاتی رایانه‌ای در دسترس موجود در ایران، از قبیل پایگاه علمی جهاد دانشگاهی (SID)، بانک اطلاعات نشریات کشور (مگیران)، پایگاه مجلات تخصصی نور (نورمگز) در بین سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۰ و همچنین پایگاه‌های علمی خارجی Science Direct، PubMed و Google Scholar که در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۱ منتشر شده‌اند، است. بر اساس ملاک ورود و خروج برای پژوهش‌های اولیه و نیز تحلیل حساسیت ۵۷ اندازه اثر از ۶۴ مطالعه توسط نرم‌افزار CMA مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این پژوهش نشان داد که اندازه اثر خلاصه‌ی مدل تصادفی برابر با ۰,۳۳۳ بود که از نظر آماری معنادار و بیانگر رابطه‌ی مثبت عزت نفس و پیشرفت تحصیلی است. در نتیجه توجه به عزت نفس فراگیران در کنار آموزش رسمی در محیط‌های آموزشی، ضرورتی است که باید بیش از پیش مورد ملاحظه قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: پیشرفت تحصیلی، فرا تحلیل، عزت نفس

استناد به این مقاله: گلی زاده، زهرا، میرزائی، لیلا و میرزائی، محبوبه. (۱۴۰۲). فرا تحلیل بررسی رابطه بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۹(۷۰)، ۲۰۰-۲۲۶.

<https://doi.org/10.22054/jep.2024.72276.3790>

© ۲۰۱۶ دانشگاه علامه طباطبائی

ناشر: دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

آموزش در هر کشوری یکی از عوامل مؤثر در پیشرفت آن کشور در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است. با توجه به گسترش روزافزون پیشرفت‌های علمی و گرایش سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی و خصوصی به جذب افراد متخصص، اعضای هر جامعه به سمت دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی روی آورده‌اند (Abom, 2009). از این رو دانش‌آموزان هر جامعه به‌عنوان قشر کارآمد و آینده‌ساز هر کشور به‌شمار می‌روند که بخش عمده برنامه‌ریزی و بودجه را به خود اختصاص می‌دهند و پیشرفت تحصیلی آن‌ها در کسب موفقیت‌های بعدی نقش مهم و به‌سزایی دارد؛ بنابراین شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و توجه آن‌ها گام مهمی به‌سوی توسعه پایدار است (Estévez et al., 2021). از این رو موفقیت هر نظام آموزشی بستگی به این دارد که آن نظام تا چه حد و به چه میزانی توانسته است به عملکرد مورد نظر دست یابد (حسن‌آبادی و همکاران ۱۳۹۱). به همین خاطر پژوهشگران بیان می‌کنند که مهم‌ترین نشانگر بازده علم و برجسته‌ترین نشانگر هر کاری که هر نظام آموزشی باید انجام دهد پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان است (Carey and Shavelson, 1988). منظور از پیشرفت تحصیلی توانایی آموخته‌شده یا اکتسابی حاصل درس‌های ارائه‌شده یا توانایی آموخته‌شده یا اکتسابی در موضوعاتی آموزشی است که به‌روش‌های مختلف اندازه‌گیری می‌شود (سیف، ۱۴۰۰). به این‌طور کلی اصطلاح پیشرفت تحصیلی به معنای مقدار یادگیری آموزشی فرد است به‌طوری‌که بتوان آن‌ها را در مقوله کلی عوامل مربوط به تفاوت‌های فردی و عوامل مربوط به مدرسه و نظام آموزش و پرورش مورد مطالعه قرارداد (تمنائی فر و گندمی، ۱۳۹۰).

بدین ترتیب؛ طبق گفته Adeyinka و همکاران (2011) پیشرفت تحصیلی، کسب موفقیت یک دانش‌آموز در کار مدرسه‌اش در میان همکلاسی‌هایش است. Kpolovie و همکاران (2014) پیشرفت تحصیلی را به‌عنوان توانایی دانش‌آموز برای مطالعه و به‌خاطر سپردن حقایق و توانایی انتقال دانش خود به‌صورت شفاهی یا کتبی حتی در شرایط امتحان تعریف کردند. پیشرفت تحصیلی به‌عنوان نمرات به‌دست آمده از امتحان تعریف می‌شود که میزان کسب اطلاعات خاص یا تسلط فرد بر مهارت‌های خاص، معمولاً در نتیجه آموزش خاص را اندازه‌گیری می‌کند (Eleje et al., 2020). نویسندگان همچنین بیان کردند که

پیشرفت تحصیلی یک شاخص قابل‌اندازه‌گیری است که حوزه‌های شناختی، عاطفی و روانی-حرکتی دانش‌آموز را در یک محیط آموزشی به تصویر می‌کشد.

به‌طور کلی، پیشرفت تحصیلی توسط Chacko and Abraham (2017) به‌عنوان دانش به‌دست‌آمده و مهارت توسعه‌یافته در موضوع مدرسه تعریف شده است که معمولاً توسط نمرات آزمون طراحی می‌شود؛ و همچنین؛ به گفته Gill (2020) می‌توان گفت که پیشرفت تحصیلی مهم‌ترین شاخص برای اندازه‌گیری پیشرفت یک فرد است که به کودکان کمک می‌کند تا به هدف خود در زندگی دست یابند. عوامل مختلفی در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دخیل است که این عوامل طیف متنوعی از مهارت‌های شناختی و غیر شناختی را شامل می‌شود. عزت‌نفس یکی از ویژگی‌های غیر شناختی است که به‌عنوان یکی از عوامل تعیین‌کننده کلیدی در شکل‌دهی پیشرفت تحصیلی که شاخص رشد شناختی است، مورد توجه قرار گرفته است (Brantley؛ Di Giunta et al., 2013, 2022). به‌طور خاص، بیشتر مربیان بر این باورند که عزت‌نفس برای دانش‌آموزان لازم است تا در یادگیری خود به خطر بیفتند، بعد از سختی‌ها رشد کنند و درک بالایی از شایستگی در موضوعات تحصیلی خاص ایجاد کنند (Han & Park, 2020). همچنین عزت‌نفس یک متغیر کلیدی درون فردی که بر پیامدهای مختلف زندگی از جمله پیشرفت تحصیلی تأثیر می‌گذارد؛ و از مهم‌ترین عوامل پیشرفت، استعداد و رشد خلاقیت است که توجه بسیاری از روان‌شناسان و پژوهشگران را در دهه‌های اخیر به خود جلب کرده است (Orth, 2014). عزت‌نفس به‌عنوان یک خودارزیابی کلی تعریف شده که بیانگر اعتقاد فرد به توانمندی، معناداری، موفقیت و شایستگی خود است (Pereira et al., 2021). طبق نظر Rosenberg (1965)، عزت‌نفس بالا شامل فردی است که برای خود ارزش قائل است و خود را شایسته می‌داند همچنین عزت‌نفس به ارزیابی کلی عاطفی و عوامل ارزیابی خود اشاره دارد که شامل احساس غرور، تشویق و شایستگی فرد است (Batool, 2019). مطالعات گذشته توسط عسگری و همکاران (۱۳۹۵) نشان داده است که عزت‌نفس بالا با عملکرد و پیشرفت تحصیلی بالا مرتبط است. کودکان با ارزیابی خوب یا مثبت در مورد خود توانایی بهتری در رسیدگی به بازخورد معلم و پیام‌های اضافی دارند و در مقایسه با کودکانی که ارزیابی منفی از خود دارند عملکرد بهتری در مدرسه دارند (Cvencek et al., 2015) از سوی دیگر، کودکان با ارزیابی منفی

از خود با مشکلات رفتاری (Wells et al., 2020)، بدترین بیماری سلامت، رفتار مجرمانه بالا، افسردگی و عملکرد تحصیلی ضعیف همراه است (Orth et al., 2016).

درواقع، عزت نفس نقش مهمی در تعیین پیشرفت تحصیلی ایفا می کند و برای دانش آموزانی که در تحصیلات خود پیشرفت بالایی کسب کرده اند، سطح اعتماد به نفس بالاتری نسبت به کسانی است که کمتر به آن دست یافته اند، به ارمغان می آورد زیرا دومی ها به دلیل عدم اعتماد به نفس خود آسیب دیده اند (Aryana, 2010). کودکان با عزت نفس بالاتر احتمال بیشتری دارد که عملکرد تحصیلی بهتری در سن مدرسه داشته باشند (Yu et al., 2022). مطالعات در بین دانش آموزان نشان می دهد که بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد (Arshad, 2015؛ Yu et al., 2022؛ Akram, Suneel, 2018؛ Arbabisarjou et al., 2016). همچنین دانش آموزانی که عزت نفس بالایی دارند در تکمیل تکالیف و پیشرفت تحصیلی موفق تر هستند و در برابر مسائل و مشکلات زندگی مقاوم تر هستند و بنابراین احتمال موفقیت بیشتری دارند (Hosseini et al., 2016؛ Tamannaifar et al., 2010).

در رابطه با عزت نفس و پیشرفت تحصیلی پژوهش های زیادی انجام شده است؛ گرچه اغلب تحقیقات وجود رابطه معنادار بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی را نشان می دهد و پژوهش های نظیر تقی بیگی و همکاران (۱۳۹۴)، کریمی طاهر و همکاران (۱۳۹۳)، Chelvam and Ismail (2020) و Cheema and Bhardwaj (2021) مبین این ادعا هستند و نشان می دهند عزت نفس پیش بینی کننده قوی برای پیشرفت تحصیلی است؛ اما دارایی (۱۳۹۶)، مرادی و همکاران (۱۳۹۷)، قربان پور و همکاران (۱۳۹۵)، Kamala and Selvaraju (2019)، Neroni و همکاران (2022) به این نتیجه دست یافتند که بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود ندارد یا رابطه اندکی وجود دارد. وجود چنین تناقضاتی انجام پژوهش فرا تحلیلی بر روی رابطه عزت نفس و پیشرفت تحصیلی را ضرورت می بخشد. از آنجایی که بررسی های فرا تحلیلی می تواند ضمن بازنگری مطالعات گذشته، نتایج آن ها را ترکیب کرده و به برآورد دقیق تر و به نتایج واحد منجر شود. پژوهشگران به طور سنتی در مورد تعمیم پذیری یافته های پژوهشی از طریق بررسی پیشینه پژوهشی نتیجه گیری می کنند؛ اما در روش فرا تحلیل نتایج واقعی تعدادی از پژوهش ها با هم ترکیب می شود، هر چند در این زمینه همچنین پژوهش فرا تحلیلی توسط عنایتی و همایونی (۱۳۹۷)

انجام شده است که با بررسی ۱۱ پژوهش اندازه اثر ترکیبی رابطه بین عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی را ۰/۲۲۵. به دست آورده‌اند؛ اما با توجه به تعداد اندک این مقالات و تمرکز بر پژوهش‌های انجام شده در داخل ایران، ما بر آن شدیم تا تمام مقالات ایرانی و خارجی منتشر شده در دو دهه اخیر را مورد بررسی قرار دهیم تا با افزایش حجم نمونه این پژوهش و تمرکز بر پژوهش‌های خارجی، با ترکیب مقالات خارجی و داخلی، رابطه‌ی دو متغیر عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی را دقیق‌تر ارزیابی کنیم. در همین راستا پژوهش حاضر در نظر دارد که با ترکیب پژوهش‌های مختلف در این زمینه به سؤال پاسخ دهد که: بر اساس نتایج مذکور رابطه بین متغیر عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی چقدر است؟

روش

در این پژوهش از روش فرا تحلیل استفاده شده است. به این صورت که بعد از بررسی پژوهش‌های انجام شده در رابطه‌ی عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی، اطلاعات لازم برای محاسبه اندازه اثر^۱ استخراج می‌شود. با توجه به اینکه فرا تحلیل حاضر، دربرگیرنده پژوهش‌های اولیه‌ای از نوع روش تحقیق همبستگی بود، از ضریب همبستگی پیرسون به عنوان شاخص r ، استفاده شد.

واحد تحلیل در فرا تحلیل، یافته‌های کمی پژوهش‌های دیگر است؛ بنابراین جامعه آماری این فرا تحلیل، پژوهش‌های در دسترس مرتبط با عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی در داخل و خارج از کشور مربوط می‌شود که در بین سال‌های ۱۳۸۰ هجری شمسی ۱۴۰۰ یا سال‌های ۲۰۰۲ میلادی تا سال ۲۰۲۲ منتشر شده است.

تعیین چهارچوب نمونه‌گیری: با توجه به گستردگی جامعه آماری پژوهش که شامل کلیه پژوهش‌های انجام شده در ایران و در این حوزه است و محدودیت‌های پژوهشی که برای پژوهشگر وجود دارد ضروری است که یک چهارچوب نمونه‌گیری برای انتخاب پژوهش‌های مورد نظر، انتخاب شود. بر این اساس جهت تعیین نمونه آماری پژوهش حاضر دو چهارچوب نمونه‌گیری در نظر گرفته شد: پژوهش‌هایی که در بانک اطلاعاتی رایانه‌ای در دسترس هستند. این بانک‌های اطلاعاتی شامل پایگاه‌های مجلات تخصصی داخلی: نور، بانک اطلاعات نشریات ایران، پایگاه علمی جهاد دانشگاهی، پایگاه‌های مجلات تخصصی نور، پایان‌نامه‌های دانشجویی موجود در مرکز اسناد و مدارک علمی ایران و همچنین

بانک‌های اطلاعاتی خارجی نظیر: Science Direct, Civilica, Google Scholar, ElSivaie, SID, Scopus, Springer لازم به ذکر است در این فرا تحلیل فقط تحقیقات چاپ شده به صورت پژوهش‌های تمام متن نمایه شده در بانک‌های اطلاعاتی فوق‌الذکر به عنوان جامعه آماری تعریف شدند و از پایان‌نامه‌های نمایه شده در سایت ایران داک که امکان دسترسی به تمام متن آن وجود نداشت و همچون طرح‌های پژوهشی فاقد تمام متن، استفاده نشد. هرچند استفاده از این نوع تحقیقات منجر به کاهش سوگیری انتشار می‌شد ولی به جهت محدودیت‌های تحقیق و اینکه بالاخره مقالات چاپ شده خود ممکن است مستخرج از بخشی از این تحقیقات چاپ نشده باشند و همچنین تعداد کافی اندازه‌های اثر؛ از جمع‌آوری اطلاعات از چنین تحقیقاتی صرف نظر شد.

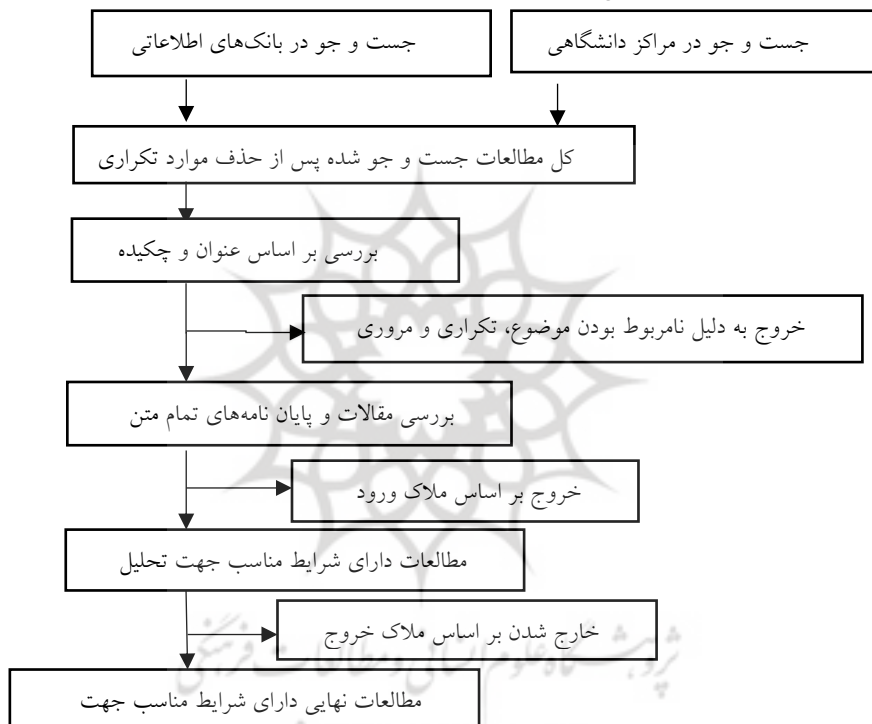
به منظور دستیابی به پژوهش‌ها، جست‌وجوها به صورت جست‌وجوی الکترونیکی از طریق پایگاه‌های الکترونیکی ذکر شده انجام گرفت. نتایج این جست‌وجوها بر اساس ملاک‌های ورود و خروج در نهایت منجر به شناسایی ۶۱ پژوهش شد که دارای شرایط علمی و روش‌شناختی جهت محاسبه اندازه اثر بودند. برای انتخاب نمونه‌ای از پژوهش‌های اولیه تعدادی ملاک‌های ورود و خروج در نظر گرفته می‌شود.

ملاک‌های ورود و خروج مطالعات به فرا تحلیل در این پژوهش به صورت زیر است: ملاک‌های ورود: مقالات و پژوهش‌های چاپ شده بین سال‌های ۱۳۸۰ تا سال ۱۴۰۰ هجری شمسی یا سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۲۲ میلادی، مقالات و پژوهش‌هایی که با روش همبستگی، به بررسی روابط بین متغیرهای عزت نفس و پیشرفت تحصیلی پرداخته‌اند؛ پژوهش‌ها باید داده‌های کافی برای محاسبه اندازه اثر را گزارش کرده باشند. پژوهش‌ها باید به صورت مقاله کامل از طریق آنلاین چاپ شده یا در آرشیو کتابخانه قابل دسترس باشند. پژوهش‌های دانشجویی نیز باید در سطح کارشناسی ارشد و دکتری انجام شده باشند.

ملاک‌های خروج: پژوهش‌هایی که یکی از اطلاعات لازم برای محاسبه اندازه اثر را گزارش نکرده باشند؛ مقالاتی که برگرفته از پایان‌نامه‌ها باشند و اطلاعات آن‌ها دوباره جمع‌آوری شده باشد؛ پژوهش‌های مشابه که با عناوین مختلف به دو موسسه ارائه شده باشند؛ پایان‌نامه‌هایی که علاوه بر دانشگاه جهت حمایت مالی به مؤسسات دیگر ارائه شده باشند، پژوهش‌هایی که دو متغیر مورد نظر را به صورت عملیاتی و شفاف توضیح نداده و از کفایت لازم برخوردار نباشند یا دارای ضعف‌های روش‌شناختی جدی باشند. همچنین به منظور

بررسی و کاهش سوگیری از شاخص‌های گرافیکی و آماری استفاده شد که با شناسایی و حذف اندازه اثرهای پرت و افراطی منجر به کاهش سوگیری شد. انتخاب پژوهش‌های مناسب برای فرا تحلیل، در شکل ۱، با وضوح بیشتری نشان داده شده است. مراحل انجام جست‌وجوها و انتخاب مطالعات مناسب برای فرا تحلیل، در شکل ۱، با وضوح بیشتری نشان داده شده است.

شکل ۱. نمودار پریسما انتخاب مطالعات اولیه

در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات از چک‌لیست مشخصات طرح پژوهشی که توسط مصر آبادی (۱۳۸۹) طراحی شده است استفاده شد. با توجه به اینکه در پژوهش‌های فرا تحلیل، واحد تجزیه و تحلیل، گزارش نهایی پژوهش‌های انجام شده در زمینه‌ی موضوع مورد بررسی است، از این فرم به منظور ثبت اطلاعات پژوهش‌های اولیه استفاده می‌شود که شامل موارد، عنوان پژوهش، نام پژوهشگر (ان)، نوع اثر (مقاله، پایان‌نامه، طرح)، نمونه و روش نمونه‌گیری، روش پژوهش، ابزار مورد استفاده، روایی و پایایی ابزارها، فرضیه‌ها یا

سؤال‌های پژوهش، آماره‌ها یا مقادیر آزمون‌های آماری لازم برای محاسبه اندازه اثر است. در نهایت، چک‌لیست‌های تکمیل شده به صورت یک دفتر کدگذاری دسته‌بندی گردید.

یافته‌ها

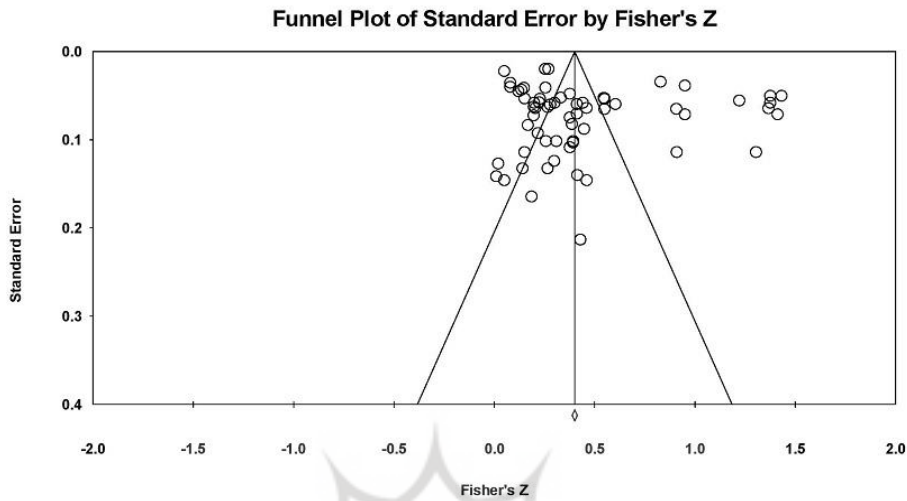
جهت بررسی، تجزیه و تحلیل داده‌های مستخرج از پژوهش‌های اولیه، برای هر مطالعه اندازه اثر محاسبه شد. هر چند در تعدادی از پژوهش‌ها به جهت وجود متغیر تعدیل کننده اندازه‌های اثر متعددی محاسبه شد. همچنین اندازه اثر ترکیبی با دو مدل اثرات تثبیت شده و تصادفی^۱، نمودار کیفی^۲، تحلیل حساسیت، آزمون همگنی^۳، مجذور I و آماره نمونه امن از تخریب^۴ و فرا رگرسیون^۵ استفاده شد. برای محاسبه اندازه‌های اثر و نیز فعالیت‌های آماری بعدی در ارتباط با ترکیب نتایج از نرم‌افزارهای CMA ویرایش ۲ استفاده شد.

در جدول ۱ اطلاعات عمومی مربوط به ۶۴ پژوهش اولیه که از یافته‌های آن‌ها در فرا تحلیل استفاده شده، ارائه شده است. این پژوهش‌ها به روش همبستگی، به بررسی رابطه‌ی عزت نفس و پیشرفت تحصیلی پرداخته بودند.

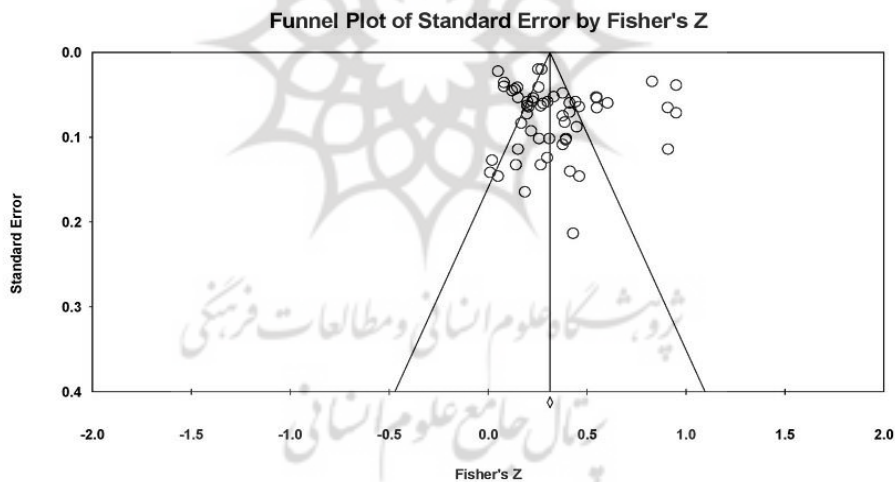
یکی از پیش فرض‌های اصلی فرا تحلیل، نبود سوگیری انتشار است، قبل از بررسی نتایج ابتدا یافته‌های مربوط به بررسی این پیش فرض ارائه می‌شود. در این فرا تحلیل برای بررسی تورش انتشار از دو شیوه گرافیکی (نمودار کیفی) و یک شاخص آماری (تعداد امن از تخریب) استفاده شد. شکل ۲، نمودار کیفی تورش انتشار پژوهش‌های مربوط به رابطه عزت نفس و پیشرفت تحصیلی را قبل از تحلیل حساسیت نشان می‌دهد. همان‌طور که در شکل دو مشخص است، تعدادی از پژوهش‌ها، اندازه اثر نامتعارف دارند که موجب نامتقارن شدن شکل می‌شود. شکل ۳ نمودار کیفی سوگیری انتشار داده‌های وارد شده به فرا تحلیل را بعد از تحلیل حساسیت نشان می‌دهد. این نمودار پس از حذف ۱۱ اندازه اثر نامتعارف بالای قدر مطلق ۲، به دست آمده است که نسبت به شکل ۲ متقارن تر است. همچنین بر اساس شاخص تعداد امن از تخریب پس از ورود ۶۳۲۸ اندازه اثر غیر معنادار به فرا تحلیل، اندازه اثر محاسبه شده غیر معنادار می‌شود.

-
1. Random And Fixed Models
  2. Funnel Plot
  3. Heterogeneity
  4. Safe Of Fail Statistic
  5. Meta-Regression

شکل ۲. نمودار کیفی سوگیری انتشار قبل از تحلیل حساسیت

شکل ۳. نمودار کیفی سوگیری انتشار بعد از تحلیل حساسیت

با توجه به اینکه هدف اصلی هر فرا تحلیل، ترکیب شاخص‌های عددی پژوهش‌های اولیه در قالب یک شاخص است. در این جدول، اندازه اثر ترکیبی بر اساس مدل‌های تثبیت‌شده و تصادفی برای ۵۷ اندازه اثر مشاهده می‌شود که میانگین اندازه اثر کلی مطالعات انجام‌شده در این فرا تحلیل برای مدل تثبیت‌شده ۰/۳۰۳ و مدل تصادفی ۰/۳۳۳ به دست آمد که

میانگین اندازه اثر کلی برای هر دو مدل در سطح ۰/۰۰۱ معنی دار است بر این اساس می توان گفت که: بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به طوری که عزت نفس میزان پیشرفت تحصیلی را افزایش می دهد.

جدول ۱. اندازه اثرهای ترکیبی مدل تصادفی و ثابت رابطه‌ی عزت نفس و پیشرفت تحصیلی

مدل	تعداد اندازه اثر	اندازه اثر خلاصه	فاصله اطمینان ۹۵٪		مقدار Z	سطح معنی داری
			حد پایین	حد بالا		
تثبیت شده	۵۷	۰/۳۰۳	۰/۲۹۰	۰/۳۱۵	۴۵/۲۷	۰/۰۰۱
تصادفی	۵۷	۰/۳۳۳	۰/۲۷۴	۰/۳۸۹	۴۹/۱۱۰	۰/۰۰۱

در جدول ۱، شاخص‌های ناهمگنی اندازه‌های اثر در بین پژوهش‌های اولیه بر اساس شاخص Q کوکران ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود مقدار شاخص Q برای ۵۷ اندازه اثر با درجه آزادی ۵۶ برابر با ۱۱۴۸/۲۵ که از لحاظ آماری معنی دار است ($P < 0/05$) و $df=56$) و نشانگر تفاوت واقعی بین اندازه‌های اثر پژوهش‌های اولیه است. با توجه به محدودیت شاخص Q از لحاظ معنی داری، آنجایی که این شاخص به تعداد اندازه اثر حساس است و با افزایش تعداد اندازه اثر توان این آزمون برای رد ناهمگنی بالا می‌رود مجذور I شاخص دیگری است که به همین منظور استفاده می‌شود. این شاخص دارای مقداری از صفر تا صد است و در واقع مقدار ناهمگنی را به صورت درصد نشان می‌دهد. در این فرا تحلیل مجذور I نشان می‌دهد که ۹۵ درصد از پراکنش موجود در نتایج اولیه واقعی و ناشی از وجود متغیرهای تعدیل کننده است بر طبق معیار Higgins و همکاران (2003) نشان دهنده ناهمگنی بالا در پژوهش‌های اولیه است. لذا بر اساس هر دو شاخص ناهمگنی، مشخص شد که متغیرهای تعدیل کننده در رابطه عزت نفس و پیشرفت تحصیلی تأثیر معنی داری دارند؛ بنابراین مدل تصادفی به عنوان مدل فرا تحلیل انتخاب شد و اندازه اثر ترکیبی همان مقدار مدل تصادفی ۰/۳۳۳ در نظر گرفته شد که طبق ملاک Cohen (1988) جزء اندازه اثرهای متوسط است.

جدول ۲. شاخص‌های تشخیص ناهمگنی در اندازه‌های اثر اولیه

مقدار Q	درجه آزادی	P	I ²
۱۱۴۸/۲۵	۵۶	۰/۰۰۱	۹۵/۱۲۳

با توجه به اینکه اندازه اثرها ناهمگون هستند، گام بعدی جست‌وجوی متغیرهای تعدیل‌کننده است که می‌توانند تغییرپذیری اندازه‌های اثر را تبیین کنند، به همین منظور مقطع تحصیلی و نوع نمونه‌گیری، جنسیت و سن آزمودنی‌ها در پژوهش موردبررسی قرار گرفتند که نتایج در ادامه ارائه شده است:

جدول ۳. اندازه‌های اثر ترکیبی مقطع تحصیلی در رابطه‌ی عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی بر اساس

دوره‌ی تحصیلی

سطح معنی‌داری	مقدار Z	فاصله اطمینان ۹۵٪		اندازه اثر	تعداد مطالعات	مقطع تحصیلی
		حد بالا	حد پایین			
۰/۰۰۱	۱۶/۳۴	۰/۳۴۰	۰/۳۰۱	۰/۳۲۱	۱۳	دوره دبستان
۰/۰۰۱	۲۹/۹۵	۰/۴۲۶	۰/۳۸۳	۰/۴۰۴	۲۱	دوره متوسطه
۰/۰۰۱	۳۲/۶۵	۰/۲۱۴	۰/۱۶۹	۰/۱۹۲	۲۳	دوره‌ی دانشجویی

در جدول ۳ اندازه اثر ترکیبی مدل تصادفی مقطع تحصیلی در رابطه‌ی عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی به‌طور جداگانه آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، اندازه اثر مربوط به دوره دانشگاهی (۰/۱۹۲) دارای کمترین مقدار و در مقابل اندازه اثر مربوط به دوره دبیرستان (۰/۴۰۴) دارای بیشترین مقدار است. از طرفی شاخص Q درون‌گروهی برابر با ۱۱۴۸/۲۵۶ است که از این مقدار سهم شاخص Q بین گروهی برابر با ۱۸۰/۷۴۱ و معنی‌دار است ($P < ۰/۰۵$ و $df = ۲$). این نتیجه نشان می‌دهد مقدار ناهمگنی بین سه گروه از پژوهش‌های اولیه بر اساس مقطع تحصیلی ۱۸۰/۷۴۱ است؛ بنابراین مقطع تحصیلی می‌تواند باعث ایجاد اندکی از ناهمگنی در اندازه‌های اثر باشد.

جدول ۴. اندازه‌های اثر ترکیبی مدل تصادفی رابطه‌ی عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی بر اساس جنسیت آزمودنی‌ها

سطوح متغیر	تعداد مطالعات	اندازه اثر	فاصله اطمینان ۹۵٪		مقدار Z	معنی‌داری
			حد بالا	حد پایین		
دختران	۶	۰/۳۰۶	۰/۲۶۰	۰/۳۵۰	۱۲/۵۰۶	۰/۰۰۱
مختلط	۵۱	۰/۳۰۳	۰/۲۹۰	۰/۳۱۵	۴۳/۵۱۶	۰/۰۰۱

جدول ۴ اندازه‌های اثر ترکیبی مدل تصادفی جنسیت آزمودنی‌ها را به‌عنوان یک متغیر تعدیل‌کننده گسسته در رابطه‌ی عزت نفس و پیشرفت تحصیلی، نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود میزان اندازه اثر رابطه عزت نفس و پیشرفت تحصیلی در آزمودنی‌های دختر (۰/۳۰۶) و دارای مقدار بسیار نزدیکی به آزمودنی‌های مختلط (۰/۳۰۳) است. این نکته لازم به ذکر است که در هیچ‌یک از پژوهش‌هایی که نمونه ما در این فرا تحلیل بودند به جنسیت پسر به‌تنهایی پرداخته نشده بود؛ بنابراین اندازه اثر خلاصه‌ی مربوط جنسیت پسر در این جدول موجود نیست. همچنین مقدار Q درون‌گروهی برابر با ۱۱۴۸/۲۷۳ است که از این مقدار سهم شاخص Q بین گروهی برابر با ۰/۰۲ و بی‌معنی است ($P > ۰/۰۵$ و $df=۱$). این نتیجه نشان می‌دهد مقدار ناهمگنی بین دو گروه جنسیتی از پژوهش‌های اولیه برابر ۰/۰۲ است و عامل جنسیت نمی‌تواند از موارد ایجادکننده ناهمگنی در اندازه‌های اثر باشد و احتمالاً عواملی غیر از جنسیت در ایجاد ناهمگنی نقش دارند. همچنین جهت تحلیل نقش سن آزمودنی‌ها به‌عنوان یک متغیر تعدیل‌کننده پیوسته، از فرارگرسیون استفاده شد.

شکل ۴. خط رگرسیون برای پیش‌بینی اندازه‌های اثر g هجز بر اساس سن آزمودنی‌ها

در شکل ۴، خط رگرسیون برای پیش‌بینی اندازه‌های اثر g هجز بر اساس سن آزمودنی‌ها در پژوهش‌های اولیه، نشان داده شده است که مقدار ضریب رگرسیون استاندارد نشده این خط، برابر با $-۰/۰۱۲$ است که این مقدار معنی‌دار است ($P < ۰/۰۵$). همچنین عرض از مبدأ

این خط، برابر با ۰/۵۴ و معنی‌دار است ($P < ۰/۰۰۱$). شیب منفی خط رگرسیون و معادله آن ($Y = ۰/۵۴X$) نشان‌دهنده رابطه مستقیم معنی‌دار بین اندازه‌های اثر g هجز و سن آزمودنی‌ها است؛ یعنی با توجه به ضریب رگرسیون، می‌توان چنین استنباط کرد که به ازای یک واحد افزایش به میانگین سن آزمودنی‌ها در تحقیقات اولیه، از اندازه اثر ۰/۰۱ کاسته می‌شود. همچنین ناهمگنی درون‌گروهی برابر با ۱۱۴۸/۲۷۳ است که ۱۵۵/۰۲ از این مقدار توسط سن آزمودنی‌ها تبیین می‌شود که به لحاظ آماری معنی‌دار است ($P < ۰/۰۰۵$)؛ بنابراین می‌توان گفت سن آزمودنی‌ها در تبیین ناهمگنی سهم اندکی دارد.

جدول ۵. اندازه اثر ترکیبی مدل تصادفی رابطه عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی بر اساس روش

نمونه‌گیری

معنی‌داری	مقدار Z	فاصله اطمینان ۹۵٪		اندازه اثر	تعداد مطالعات	روش نمونه‌گیری
		حد بالا	حد پایین			
۰/۰۰۱	۲۵/۷۰	۰/۴۸۰	۰/۴۲۱	۰/۴۵۱	۱۴	تصادفی
۰/۰۰۱	۱۲/۲۸	۰/۲۱۵	۰/۱۵۷	۰/۱۸۶	۱۲	در دسترس
۰/۰۰۱	۱۸/۴۰	۰/۲۹۲	۰/۲۳۸	۰/۲۶۶	۷	تصادفی طبقه‌ای

جدول ۵ اندازه اثرهای ترکیبی مدل تصادفی روش نمونه‌گیری را به‌عنوان یک متغیر تعدیل‌کننده گسسته در رابطه با عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی، نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود اندازه اثر ترکیبی مدل تصادفی که با روش نمونه‌گیری تصادفی به بررسی رابطه عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی پرداخته‌اند (۰/۴۵۱) بیشترین مقدار بود، این در حالی است که اندازه اثر ترکیبی مدل تصادفی برای پژوهش‌هایی با روش نمونه‌گیری در دسترس برابر با (۰/۱۸۶) که کمترین مقدار است. از طرفی مقدار Q درون‌گروهی برابر با ۱۱۴۸/۲۷۳ است که از این مقدار سهم شاخص Q بین گروهی برابر با ۲۲۷/۱۸۵ که معنی‌دار است ($P < ۰/۰۰۵$ و $df = ۲$). این نتیجه نشان می‌دهد مقدار ناهمگنی بین سه گروه از پژوهش‌های اولیه برابر ۲۲۷/۱۸۵ است. این نتیجه نشان می‌دهد مقدار ناهمگنی بین سه گروه از پژوهش‌های اولیه بر اساس روش نمونه‌گیری ۲۲۷/۱۸۵ است؛ بنابراین روش نمونه‌گیری می‌تواند باعث ایجاد مقداری ناهمگنی در اندازه‌های اثر باشد.

جدول ۶. اندازه اثر ترکیبی مدل تصادفی رابطه‌ی عزت نفس و پیشرفت تحصیلی بر اساس پژوهش‌های ایرانی و خارجی

معنی داری	مقدار Z	فاصله اطمینان ۹۵٪		اندازه اثر	تعداد مطالعات	سطوح متغیر
		حد بالا	حد پایین			
۰/۰۰۱	۵/۴۵	۰/۴۲۲	۰/۲۸۵	۰/۲۹۰	۲۲	پژوهش‌های ایرانی
۰/۰۰۱	۸/۸۶	۰/۳۸۴	۰/۱۸۹	۰/۳۵۹	۳۵	پژوهش‌های خارجی

جدول ۶ اندازه اثرهای ترکیبی مدل تصادفی در رابطه با عزت نفس و پیشرفت تحصیلی، بر اساس پژوهش‌های ایرانی و خارجی نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود اندازه اثر ترکیبی مدل تصادفی که پژوهش‌های انجام‌شده‌ی ایرانی که به بررسی رابطه عزت نفس و پیشرفت تحصیلی پرداخته‌اند برابر با (۰/۲۹۰) بوده است. این در حالی است که اندازه اثر ترکیبی مدل تصادفی برای پژوهش‌های خارجی برابر (۰/۳۵۹) به دست آمده است. از طرفی مقدار Q درون گروهی برابر با ۱۱۴۸/۲۷۳ است که از این مقدار سهم شاخص Q بین گروهی برابر با ۸/۳۶ که این نتیجه نشان می‌دهد مقدار ناهمگنی بین دو گروه از پژوهش‌های اولیه بر اساس پژوهش‌های ایرانی و خارجی برابر ۸/۳۶ است که بسیار اندک است و نمی‌تواند ناهمگنی بین پژوهش‌ها را تبیین کند.

بحث و نتیجه‌گیری

این فرا تحلیل باهدف ترکیب پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه رابطه بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی در طول دو دهه گذشته در داخل و خارج از کشور انجام شد تا ضمن ترکیب یافته‌های متفاوت پژوهش‌های موجود امکان ترکیب و تحلیل و نتیجه‌گیری دقیق‌تر در این زمینه فراهم آید. پس از بررسی ملاک‌های ورود و خروج تعداد ۵۷ مطالعه برای ورود به پژوهش انتخاب شد؛ که از آن تعداد ۵۷ اندازه اثر استخراج شد. در نهایت پس از حذف اندازه اثرهای پرت و اطمینان از متقارن بودن نمودار کیفی، تحلیل‌های بعدی روی این اندازه اثرها انجام شد نتایج حاصل از ترکیب اندازه اثرهای پژوهش‌های اولیه نشان داد: که عزت نفس رابطه‌ی مثبت و معناداری با پیشرفت تحصیلی فراگیران دارد؛ به ای ترتیب اندازه اثر خلاصه مدل تصادفی برابر با ۰/۳۳۳ بود که از نظر آماری معنی دار بود و طبق ملاک Cohen (1977) اندازه اثر متوسط محسوب می‌شود. در ادامه بررسی شاخص‌های ناهمگنی نشان داد که در اندازه اثرهای پژوهش‌های اولیه ناهمگنی وجود دارد و این ناهمگنی به میزان

تفاوت در نتایج پژوهش‌های اولیه برمی‌گردد بنابراین می‌توان گفت متغیرهای تعدیل‌کننده‌ای وجود دارند که باید در پژوهش‌های اولیه لحاظ شوند. در نتیجه مدل تصادفی به‌عنوان مدل اصلی در این پژوهش انتخاب شد.

از آنجایی که اندازه اثر خلاصه‌ی رابطه‌ی بین عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی در این فرا تحلیل ۰/۳۳۳ به‌دست آمده است که طبق ملاک کوهن متوسط ارزیابی می‌شود این یافته تقریباً با پژوهش عنایتی و همایونی (۱۳۹۷) و Sayehmiri و همکاران (2019) همسوست. به این گونه که عنایتی و همایونی و میری نیز اندازه اثر خلاصه‌ی نسبتاً نزدیک به متوسط را برای رابطه‌ی عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی، گزارش کردند. همچنین پژوهش‌های حسن‌زاده و ایمانی فر (۱۳۹۸)، حسینی و همکاران (۱۳۸۶)، بیابانگرد (۱۳۸۴)، تمنایی فر و همکاران (۱۳۸۹) دارایی (۱۳۹۶)، غباری بناب و حجازی (۱۳۸۶)، خسرو پور و نکویی (۱۳۹۳)، شکورنیا و همکاران (۱۳۹۴)، نجمی و فیضی (۱۳۹۴)، خزاعی و همکاران (۱۳۸۱)، رابطه‌ی مثبت و معناداری را بین عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی گزارش کردند.

جهت تبیین این رابطه چنین می‌توان گفت که: پیشرفت تحصیلی و عزت‌نفس دارای یک رابطه متقابل است یعنی از طرفی داشتن عزت‌نفس موجب پیشرفت تحصیلی می‌شود زیرا که خودباوری و تلقی مثبت از خویشتن در یادگیری و ایجاد نگرش بر تحصیل اثر می‌گذارد و موجب پیشرفت تحصیلی می‌شود و از طرف دیگر موفقیت تحصیلی موجب ارتقای عزت‌نفس می‌شود. به‌طور کلی پیشرفت‌های انسان در هر زمینه‌ای و تجربه‌ی موفقیت، احساس خودباوری و ارزشمندی و توانمندی در هر مورد باعث افزایش عزت‌نفس می‌شود. به عبارتی می‌توان گفت، افرادی که عزت‌نفس بالایی دارند بیشتر بر نقاط مثبت خود تکیه می‌کنند و برای پذیرش ارزیابی‌های مثبت از خود آمادگی بیشتری از خود نشان می‌دهند. به‌طور کلی وقتی احساس عزت‌نفس بالا باشد، فرد فعالیت‌های خود را افزایش می‌دهد و توانایی‌های خود را در جهت مواجهه و حل مشکلات و انجام وظایف محوله در سطح بالایی ارزیابی می‌کند (عنایتی و همایونی، ۱۳۹۷).

از طرفی برخی از پژوهش‌ها از جمله: دارایی (۱۳۹۶)، مرادی و همکاران (۱۳۹۷)، قربان پور و همکاران (۱۳۹۵)، Kamala and Selvaraju (2019) و Neroni و همکاران (2022) به این نتیجه دست یافتند که بین عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود ندارد یا رابطه اندکی وجود دارد. رابطه معناداری بین عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی پیدا نکردند.

این یافته‌ها نشان می‌دهد که رابطه‌ی احساس ارزشمندی و عزت نفس و پیشرفت تحصیلی می‌تواند تحت تأثیر عواملی مثل جنسیت، نژاد و قومیت و... باشد. به‌عنوان مثال Steven و همکاران (1990) دریافتند که: احساس عزتمندی در کودکان سفیدپوست با عملکرد آنها رابطه دارد. این در حالی است که این امر برای دانش‌آموزان آمریکایی - آفریقایی صادق نیست.

این تفاوت در یافته‌های پژوهشی را می‌توان از دیدگاه انگیزش انطباقی تبیین کرد: چرا که داشتن احساس ارزشمندی از خود و ادراک شایستگی بالا می‌تواند انگیزه‌بخش باشد و به کودکان کمک کند تا به تکالیف ادامه دهند، حتی اگر سرانجام به موفقیت شایانی دست نیابند. این خصوصیت می‌تواند نوعی سازوکار محافظت از خود نیز باشد؛ یعنی کودکان آفریقایی - آمریکایی می‌گویند که برای حفظ عزت نفس خود شایستگی دارند (Pintrch and Schunk, 2019).

به‌طور کلی می‌توان گفت که: پیشرفت انسان در هر زمینه‌ای و کسب تجربه و بهبود احساس خودباوری، سبب رضایت فرد از خود است توجه به مطالعات انجام‌شده، شرایطی باید در مدارس و دانشگاه‌ها ایجاد نمود تا دانش‌آموزان و دانشجویان از نظر شرایط فردی و محیطی اثرگذار بر تحصیل در حد مطلوب و کامل تری قرار بگیرند.

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان به پژوهشگران این حوزه، پیشنهاد کرد که: نتایج تجزیه و تحلیل فرضیه‌های خود را به‌طور کامل همراه با آماره‌های توصیفی در پژوهش‌ها ذکر نمایند؛ و تنها به ارائه آمار استنباطی در یافته‌های پژوهشی خود اکتفا نکنند. چرا که در امر فرا تحلیل، معمول‌ترین آماره‌های لازم جهت ورود به فرا تحلیل و محاسبه اندازه اثرها، آماره‌های توصیفی هستند.

پیشنهادها

همچنین به پژوهشگران علاقه‌مند در این زمینه پیشنهاد می‌گردد: رابطه‌ی بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی به‌طور دقیق‌تر و مجزا بین دو جنس دختر و پسر بررسی گردد. پژوهشگران این فرا تحلیل در بررسی‌های خود با هیچ پژوهشی که به‌تنهایی بر روی نمونه پسران انجام‌شده باشد؛ دست نیافتند و لذا پیشنهاد می‌شود رابطه‌ی بین دو متغیر عزت نفس و پیشرفت تحصیلی بین پسران نیز بررسی شود. تا در پژوهش‌های فرا تحلیل بعدی اندازه اثر ترکیبی بر اساس جنسیت نیز به یافته‌های پژوهش اضافه گردد.

محدودیت‌ها

از محدودیت‌های این پژوهش، می‌توان به عدم دسترسی به تعدادی از مقالات در پایگاه انتشار آن‌ها (بالاًخص پژوهش‌های لاتین) و احتمال عدم گزارش پژوهش‌های غیر معنی‌دار و عدم گزارش کامل اطلاعات روش‌شناسی در برخی از پژوهش‌ها اشاره کرد. همچنین لازم است به این نکته اشاره شود که: در این پژوهش صرفاً داده‌های کمی پژوهش‌های اولیه جهت انجام فرا تحلیل استفاده شده است. لذا دقت و صحت این داده‌ها بر عهده‌ی نویسندگان پژوهش‌های اولیه است.

تعارض منافع

انجام این پژوهش برای نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی را به دنبال نداشته است و نتایج آن کاملاً شفاف و بدون سوگیری گزارش شده است.

سپاسگزاری

در پایان از تمامی شرکت‌کنندگان در این پژوهش کمال تشکر و قدردانی را داریم.

منابع

- بخشایش، علیرضا. (۱۳۹۰). بررسی رابطه توکل بر خدا، عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان. فصلنامه روان‌شناسی و دین، ۴(۲)، ۹۸-۷۹.
- بیابان‌گرد، اسماعیل. (۱۳۸۴). رابطه میان عزت‌نفس، انگیزه پیشرفت و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان‌های تهران. مطالعات روان‌شناختی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه الزهراء، ۱ (۴،۵)، ۱۸-۵.
- <https://doi.org/10.22051/psy.2005.1674>
- پل پینتریچ، دیل شانک. (۱۳۹۸). انگیزش در تعلیم و تربیت (نظریه‌ها، تحقیقات و کاربردها) (مهرناز شهرآرای). تهران: نشر علم.
- تقی بیگی، معصومه، شرفی، لیلا و علی بیگی، امیرحسین. (۱۳۹۴). تأثیر عزت‌نفس و ویژگی‌های فردی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان کشاورزی دانشگاه رازی. پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، ۷(۳۲)، ۱۱۳-۱۲۲. <https://doi.org/10.22092/jaear.2015.102961>
- تمنایی فر، محمدرضا و گندمی، زینب. (۱۳۹۰). رابطه انگیزه پیشرفت با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان. فصلنامه راهبردهای آموزش، ۴(۱)، ۱۹-۱۵. <https://edcbmj.ir/article-1-104-fa.html>

تمنایی فر، محمدرضا، صدیقی ارفعی، فریبرز، و سلامی محمدآبادی، فاطمه. (۱۳۸۹). رابطه هوش هیجانی، خودپنداره و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۶(۲)، ۹۹-۱۱۳. <https://sid.ir/paper/67891/fa>.

حسن زاده، رمضان، و ایمانی فر، پریسا. (۱۳۸۹). رابطه خلاقیت و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی نوجوانان و جوانان. جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، ۱(۳)، ۵۵-۶۵. <https://sid.ir/paper/170163/fa>

حسینی، محمدعلی، دژکام، محمود و میر لاشاری، ژیلا. (۱۳۸۶). همبستگی عزت نفس و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان توان‌بخشی دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی تهران. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۷(۱)، ۱۴۲-۱۳۷. <http://ijme.mui.ac.ir/article-1-637-137-142-fa.html>

خزاعی، طیبه، شریف‌زاده، غلامرضا، اکبر نیا، مرضیه سادات، پیری، مهران و قنبر زاده، ناهید. (۱۳۹۲). ارتباط افسردگی و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بیرجند در سال ۱۳۹۱. مراقبت‌های نوین، فصلنامه علمی پژوهشی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، ۱(۲)، ۱۴۸-۱۴۲.

خسرو پور، فرشید و نیکویی، مژگان. (۱۳۹۴). رابطه بین کمال‌گرایی، انگیزه پیشرفت و عزت نفس با عملکرد تحصیلی دانشجویان رشته پرستاری، گام‌های توسعه در آموزش پزشکی، مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، ۱۱(۴)، ۵۴۹-۵۴۲. <https://sid.ir/paper/116927/en>

دارایی، مهری. (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین افسردگی و عزت نفس با عملکرد در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم‌آباد، مجله علمی پژوهشی یافته، ۱۹ (۵): ۱۱۷-۱۲۶. <http://yafte.lums.ac.ir/article-1-2446-fa.html>
سیف، علی‌اکبر. (۱۴۰۰). روان‌شناسی پرورشی نوین؛ روان‌شناسی یادگیری و آموزش. تهران: دوران.

شکورنیا، عبدالحسین، علیجانی رنانی، هوشنگ، نجار، شهناز، و الهام پور، حسین. (۱۳۹۴). بررسی رابطه عزت نفس و رویکردهای مطالعه با پیشرفت تحصیلی دانشجویان. گام‌های توسعه در آموزش پزشکی، ۱۲(۲)، ۳۰۷-۳۱۴. <https://sid.ir/paper/116827/fa>

عسگری فریبا، میرزایی مریم، تبری رسول و کاظم نژاد لیلی، احسان. (۱۳۹۵). بررسی وضعیت ابعاد عزت نفس در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گیلان. پژوهش در آموزش علوم پزشکی، ۸(۲): ۱۸-۲۶. <http://dx.doi.org/10.18869/acadpub.rme.8.2.18.26-18>

عنایتی، بهار و همایونی، نسرين. (۱۳۹۷). بررسی نقش عزت‌نفس بر پیشرفت تحصیلی فراگیران پژوهش مبتنی بر فرا تحلیل. *رویش روان‌شناسی*، ۷ (۹)، ۲۴۹-
<http://dorl.net/dor/20.1001.1.2383353.1397.7.9.7.2۲۶۴>

غباری بناب، باقر و حجازی، مسعود. (۱۳۸۶). رابطه جرئت‌ورزی و عزت‌نفس با پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان تیزهوش و عادی. *پژوهش در حیطه کودکان استثنایی*، ۷(۳)، ۳۱۶-۲۹۹.
<http://dorl.net/dor/20.1001.1.16826612.1386.7.3.4.8>

قربان پور، ارسلان؛ طالبی، قدم علی و تقی پور، محمد. (۱۳۹۵). رابطه عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان فیزیوتراپی دانشگاه علوم پزشکی بابل. *دوفصلنامه آموزش پزشکی مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل*، ۴(۲)، ۳۴-۳۴.
<https://mededj.ir/article-1-188-fa.html>

کاظمی جوجیلی، مرجان و خانزاده، مصطفی. (۱۴۰۱). بررسی الگوی ساختاری ارتباط بین تاب‌آوری و پیشرفت تحصیلی با میانجیگری راهبردهای خودتنظیمی و عزت‌نفس در دانش‌آموزان دبیرستانی مبتلا به فلج مغزی. *فصلنامه کودکان استثنایی*، ۲۲ (۲)، ۶۱-۷۶.
<https://joec.ir/article-1-1355-fa.html>

کریمی طاهر، رسول، بارانی، صمد، زکی پور، مهدی و قجاوند، ابوذر. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین احساس عزت‌مندی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه هوایی شهید ستاری. *مطالعات منابع انسانی*، ۴(۳)، ۴۱-۵۶.

مرادی، دلنیا، کرمی، مهناز، قانعی قشلاق، رضا، نعمتی، سیده منا و دهون، فاضل. (۱۳۹۷). بررسی ارتباط عزت‌نفس با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان پرستاری دانشگاه علوم پزشکی کردستان در سال ۱۳۹۷. *فصلنامه پرستاری، مامایی و پیراپزشکی*، ۴(۲)، ۸۷-۸۲.
<https://sjnmp.muk.ac.ir/article-1-175-fa.html>

نجمی، سید بدرالدین و فیضی، آوات. (۱۳۹۰). بررسی رابطه ساختاری کارکرد خانواده و عزت‌نفس با پیشرفت تحصیلی در دختران دبیرستانی، *فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی*، ۶(۲۲)، ۱۰۳-۱۲۶.

References

- Aboma, O. (2009). Predicting first-year university students' academic success. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 7, 1053-1072. <http://dx.doi.org/10.25115/ejrep.v7i19.1351>
- Adeyinka, T., Adedeji, T., & Olufemi, A.S. (2011). Locus of Control, Interest in Schooling and Self-Efficacy as Predictors of Academic Achievement among Junior Secondary School Students in Osun State, Nigeria. *New Horizons in Education*, 59(1), 25-37.
- Akram, B., & Suneel, I. (2018). Relationship of optimism with academic achievement and self-esteem among university students in Pakistan. *International Journal*

- of Social Sciences & Educational Studies*, 5(2), 108–119. <https://doi.org/10.23918/ijsses.v5i2p108>.
- Arbabisarjou, A., Zare, S., Shahrakipour, M., & Ghoreishinia, G. (2016). The relationship between self-esteem and academic achievement motivation in university students. *International Journal of Pharmacy and Technology*, 8(2), 12353–12360. 10.30491/IJBS.2021.262883.1447
- Arshad, M., Haider Zaidi, S. M.I., & Mahmood, Kh. (2015). Self-Esteem & Academic Performance among University Students. *Journal of Education and Practice*, 6 (1).
- Aryana, M. (2010). Relationship Between self-esteem and academic achievement amongst pre-university students, *Journal of Applied Sciences*. 10(20): 2474–2477. <https://doi.org/10.3923/jas.2010.2474.2477>
- Aryana, M. (2010). Relationship between self-esteem and academic achievement amongst pre-university students. *journal of applied sciences* 10(20):2474-2477. <http://dx.doi.org/10.3923/jas.2010.2474.2477>
- Asgari, F., Mirzaee, M., Tabari, R., & Kazemnejad Leili, E. (2016). Self-esteem in students of Guilan University of Medical Sciences. *Research in Medical Education*, 8(2), 18-26. [In Persian] <http://dx.doi.org/10.18869/acadpub.rme.8.2.18>
- Bakhshaiish, A. (2011). Investigating the relationship between trust in God, self-esteem, and academic achievement in students. *Journal of Ravanshenasi-va-Din*, 4(2), 79-98. [In Persian]
- Batool, S. S. (2019). Academic achievement: Interplay of positive parenting, self-esteem, and academic procrastination. *The Australian Psychological Society*, 72(2), 1–14. <https://doi: 10.1111/ajpy.12280>.
- Biyabangard, I. (2005). The relationship between self-esteem, achievement motivation and academic achievement in third-year high school students in Tehran. *Journal of Psychological Studies*, 1, 4.5, 5-18. [In Persian]
- Carey, N., & Shavelson, R. (1988). Outcomes, achievement, articipation, and attitudes. In R. J. Shavelson, L. M. McDonnell, & J. Oakes (Eds.), *Indicators for monitoring mathematics and science education* (pp. 147–191). Los Angeles, CA: Rand Corporation
- Chacko, CH. M., & Abraham, S. S. (2017). Academic Performance, Self Esteem and Happiness among Adolescents in Kerala. *Journal of Indian Psychology*, 4(4), 47-54. <https://doi.org/10.25215/0404.046>.
- Cheema, G. K., & Bhardwaj, M. (2021) Study of self-esteem and academic achievement in relation to home environment among adolescents. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*, 8, 1, 1978-1987.
- Chelvam, T., & Ismail, N. (2020). Relationship between Self-esteem, Happiness and Academic Performance among Children. *Academic Journal of Business and Social Sciences*, 4(1), 1-11.
- Cvencek, D., Nasir, N. S., O'Connor, K., Wischnia, S., & Meltzoff, A. N. (2015). The development of math–race stereotypes: “They say Chinese people are the best at math”. *Journal of Research on Adolescence*, 25, 630–637. <https://doi:10.1111/jora.12151>
- Daraei, M. (2017) An investigation of the relationship between depression and self-esteem with academic performance. *yafte*, 19(5), 117-126. [In Persian] <http://yafte.lums.ac.ir/article-1-2446-fa.html>
- Di Giunta, L., Alessandri, G., Gerbino, M., Luengo Kanacri, P., Zuffiano, A., & Caprara, G.V. (2013). The determinants of scholastic achievement: The contribution of personality traits, self-esteem, and academic self-efficacy.

- Learning and Individual Differences*, 27, 102–108. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2013.07.006>
- Eleje, L. I., Esomonu, k. P. M., Okoye, R. O., Agu, N. N., Ugorji, C. O., Okoi, O. A., & Abanobi, C. C. (2020). Students' academic achievement in secondary-school quantitative economics: Effect of feedback with remediation. *Education Quarterly Reviews*, 3(4), 479-488. <https://doi.org/10.31014/aior.1993.03.04.155>
- Enayati, B., & Homayouni, N. (2018). Examine the role of self-esteem in learners' academic progress: Research-based meta-analysis. *Rooyesh*, 7(9), 249-264. [In Persian]
- Estévez, I., Rodríguez-Llorente, C., Piñeiro, I., González-Suárez, R., & Valle, A. (2021). School Engagement, Academic Achievement, and Self-Regulated Learning. *Sustainability* 13(6), 3011. <https://doi.org/10.3390/su13063011>
- Ghobari Bonab. B., & Hejazi. M. (2007) Relationship among Assertiveness, Self-esteem and Academic Achievement in Gifted and Regular School Students. *JOEC*, (3), 299-316. [In Persian] <http://dorl.net/dor/20.1001.1.16826612.1386.7.3.4.8>
- Ghourbanpour. A., Talebi. G., Taghipour. M. (2016) Relationship between self-esteem and academic progress in physiotherapy students at Babol University of Medical Sciences. *mededj*, 4 (2),34-39. [In Persian] <https://mededj.ir/article-1-188-fa.html>
- Gill, S. (2020). Academic achievement of senior secondary school students in relation to high and low anxiety. *UGC Care Journal*, 40(40), 1459-1465.
- Han, H. Y., & Park, S. G. (2020). A study on the correlations of self-esteem, self-efficacy, and learning motivations of underachieving elementary school students. *Asia-Pacific Journal of Convergent Research Interchange*, 6, 79–89.
- Hosseini, M. A., Dejkam M., & Mirlashari. J. (2002) Correlation Between Academic Achievement and Self-esteem in Rehabilitation Students In Tehran University Of Social Welfare & Rehabilitation. *Iranian Journal of Medical Education*, 7 (1),137-142. [In Persian] <http://ijme.mui.ac.ir/article-1-637-fa.html>
- Hosseini, S. N., Mirzaei-Alavijeh, M., Karami-Matin, B., Hamzeh. B., Ashtarian.H., & Jalilian, F. (2016). Locus of control or self-esteem; which one is the best predictor of academic achievement in Iranian college students? *Iran J Psychiatry Behav Sci*. 10(1). <https://doi.org/10.3390/ejihpe11030057>
- Joe, A. I., Kpolovie, P. J., Osonwa, K. E., & Iderima, C. E. (2014). Modes of admission and academic achievement in Nigerian Universities. *Retrieved from* 1, 1, 24-32.
- Kamala, S., & Selvaraju, R. (2019). Relationship between self-esteem and academic achievement of higher secondary students, *pramana research journal*, 9(8).
- Karimi Taher, R., Barani, S., Zakipour, M., & Ghajavand, A. (2014) Investigating the relationship between the sense of dignity and the academic progress of Shahid Sattari Air University students. *Journal of Human Resource Management*, 4(3), 41-56. [In Persian]
- Kazemi Jujili, M., & Khanzadeh. M. (2022) Structural Model of the Relationship between Resiliency and Academic Achievement with the Mediating Role of Self-Regulation Strategies and Self-Esteem in High School Students with Cerebral Palsy. *JOEC*, 22(2), 5. [In Persian] <http://joec.ir/article-1-1355-fa.html>
- Khazaei, T., Sharif zاده, Gh., AkbarNia, M. S., Piri, M., & Ghanbarzadeh, N. (2012). Relationship between depression, self-esteem, and academic achievement of students in Birjand, 2013, *Modern Care Journal*, 1, 2.142-148. [In Persian]

- khosropour, F., & Nikoie, M. (2015). the relationship between perfectionism, achievement motivation, self-esteem, and academic performance among nursing students. *strides in development of medical education*, 11(4), 542-549. [In Persian] <https://sid.ir/paper/116927/en>
- Kim, J. Y. (Joy), & Kim, E. (2021). Effect of Positive Parenting Styles as Perceived by Middle School Students on Academic Achievement and the Mediation Effect of Self-Esteem and Academic Engagement. *Sustainability*, 13(23), 13233. <https://doi.org/10.3390/su132313233>.
- Kim, J. Y. (Joy), Kim, E., & Lee, I. (2021). Influence of Self-Esteem of Middle School Students for Mental Care on Academic Achievement: Based on the Mediation Effect of GRIT and Academic Enthusiasm. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(13), 7025. <https://doi.org/10.3390/ijerph18137025>.
- Kpolovie, P. J., Joe, A.N. & Okoto, T. (2014) Academic achievement prediction: Role of interest in learning and attitude towards school. *National Journal of Humanities Social Sciences and Education*, 11(1), 73-100.
- Moradi. D., Karami M., Ghanei Gheshlagh R., Nemati. M., Dehvan. F. (2018) Evaluation of the Relationship between Self-esteem and Academic Success in Nursing Students of Kurdistan University of Medical Sciences, Sanandaj, Iran in 2018. *SJNMP*, 4 (2),71-78. [In Persian]<https://sjnmp.muk.ac.ir/article-1-175-fa.html>
- Najmi, S., & Feizi, A. (2011). Study on Structural Relation of Family Functioning and Self Esteem with Academic Achievement in Female High School Students. *Journal of Modern Psychological Researches*, 6(22), 97-120. [In Persian]
- Neroni, J., Celeste, M., Kirschner, P. A., Xu, K. M., & de Groot, R. H. M. (2022). Academic self-efficacy, self-esteem, and grit in higher online education: Consistency of interests predicts academic success. *Social Psychology of Education*, 25:951–975. <https://doi.org/10.1007/s11218-022-09696-5>
- Orth, U. Robins, R. W. Meier, L. L. & Conger, R. D. (2016). Refining the vulnerability model of low self-esteem and depression: Disentangling the effects of genuine self-esteem and narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 110, 133–149. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/pspp0000038>
- Orth, U. Robins, R. W. (2014). The Development of Self-Esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 23(5). <https://doi.org/10.1177/0963721414547414>
- Pereira, H., Gonçalves, V. O., & Assis, R. M. D. (2021). Burnout, Organizational Self-efficacy and Self-esteem among Brazilian Teachers during the COVID-19 Pandemic. *European Journal of Investigation in Health, Psychology, and Education*, 11(3), 795_80.
- Pintrich, Paul. R., & Shank. D. (2019). *Motivation in education* (theories, research, and applications) (Mehrnaz Shahrarai). Tehran: Science Press.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press.
- Saif, A. (2021.) *Modern educational psychology; Psychology of learning and education*. Tehran: Doran.
- Sayehmiri, K., Valizadeh, R., & Tavan, H. (2019). The relationship between self-esteem and academic achievement of Iranian nursing and medical sciences students: A meta-analysis letter. *Nursing and Midwifery Studies*. 89(4), 217-2.
- Shakurnia, A., Alijani, H., Najjar, SH., & Elhampour, H. (2014). the relationship of self-esteem and studying approaches with academic achievement of university students. *strides in development of medical education*, 12(2), 307-314. [In Persian] <https://sid.ir/paper/116827/en>

- Taghibaygi, M., SHarafi, L., & Alibaygi, A. (2015). The Impact of Self-Esteem and Personal Characteristics on Educational Improvement of Razi University Agriculture Students. *Journal of Agricultural Education Administration Research*, 7(32), 113-122. [In Persian] <https://doi.org/10.22092/jaeer.2015.102961>
- Tamanaifar, M. R., Sedighi Arfai, F., & Salami Mohammad Abadi, F. (2010). The Relationship of Emotional Intelligence, Self Concept and Self Esteem to Academic Achievement. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 16(2), 99-113. [In Persian] <https://sid.ir/paper/67891/fa>
- Tamannaifar M. R., & Gandomi Z. (2011) Correlation between achievement motivation and academic achievement in university students. *Educ Strategy Med Sci*, 4(1),15-19. [In Persian] <http://edcbmj.ir/article-1-104-fa.html>
- Tamannaifar, M. R. Sedighi Arfai, F. Salami Mohammadabadi, F. (2010). Correlation between emotional intelligence, self-concept and self-esteem with academic achievement. *Educational Strategy Medical Science*, 3(3): 121-126.
- Thomas-Brantley, B. J. (2022). The Relationship between Self-Esteem and Academic Achievement in a Group of High, Medium, and Low Secondary Public High School Achievers; 1988.
- Wells, E., Hunnikin, L., M. & Ash, D. P. (2020). Low Self-Esteem and Impairments in Emotion Recognition Predict Behavioural Problems in Children. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 42, 693-701. <https://doi.org/10.1007/s10862-020-09814-7>
- Yu, W., Qian, Y., Abbey, C., Wang, H., Rozelle, S., Stoffel, L. A., & Dai, C. (2022). The Role of Self-Esteem in the Academic Performance of Rural Students in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(20), 13317. <https://doi.org/10.3390/ijerph192013317>